

i posledice koje proizlaze iz njih itd. Problem zagađivanja atmosfere, hidrosfere, litosfere i biosfere, odnosno vazduha, vode, tla i živog sveta nije problem samo industrijski razvijenih zemalja i sve više postaje međunarodni problem. Tako, na primer, »građani Švedske već odavno se žale da u južnim delovima zemlje pristižu ogromne količine otrovnih gasova od koncentrisane teške industrije u Rurskoj oblasti SR Nemačke. Ili, agresivni gasovi iz Velike Britanije često prekrivaju nebo nad Poljskom, iz SAD nad Kanadom, iz SFR Jugoslavije nad Bugarskom (Borski rudarsko-metalurški basen)« (7, 251)

Iz svega ovoga proizlazi da nastava geografije u svim nivoima obrazovanja i vaspitanja ima veoma širok prostor za obrađivanje problema ugroženosti i zagađenosti čovekove okoliše sa konkretnim primerima ne samo iz naše zemlje nego širom sveta. To omogućuje sam program nastave geografije, jer njen predmet proučavanja je prostor kao kompleksnost i mobilnost. Teme koje se obrađuju prema planovima i programima u zajedničkim vaspitno-obrazovnim osnovama srednje usmereno obrazovanje, omogućuju da se ovom problemu posvećuje velika pažnja.

Literatura:

1. R. Dubos: Prirodna sredina u kojoj čovjek živi, Novosti, br. 1/1973.
2. A. Selmani: Roli i gjeografisë në mbrojtjen e ambientit jetësor, »Pedagogu« (Flaka e Vëllazërimit), nr. 3523/Shkup, 10. V. 1987.
3. S. Ilesić: Geografski aspekt zaštitne životne sredine. IX kongres geografa Jugoslavije, Sarajevo, 1974.
4. A. Selmani: Çka është ambienti jetësor? »Pedagogu« (Flaka e Vëllazërimit) nr. 3298/Shkup. 12. III. 1981.

Georgi PAVLOVSKI, Skopje

UPOTREBA NASTAVNIH FILMOVA I TELEVIZIJSKIH EMISIJA U NASTAVI GEOGRAFIJE U OSNOVNOJ ŠKOLI

a) Značaj nastavnih filmova u nastavi geografije

Početkom dvadesetog veka pored drugih tehničkih dostignuća pronađen je i film koji što se sve više usavršavao i danas smo u mogućnosti da prenosimo na platno slika sve ono šta nas opkružuje u prirodi kao i sve što možemo vidjeti u prirodnoj veličini. Međutim posredstvom filma vidimo i ono što golim okom nismo u stanju da zabeležimo. Sa svim prednostima koje omogućava filmska kamera postavljeni su i temelji nastavnog filma. Kad govorimo o nastavnom filmu mislimo isključivo za čisto pedagoški film prilagođen nastavnom programu. Nastavni film kao takav je deo vizuelne nastave, a od toga proizlazi da se treba koristiti samo u slučajevima gde odgovara određenom cilju. Ako film smatramo

5. V. Daskalovski: Životna sredina i nastavata po geografija, Geografski vidik, kn. 6, Skopje, 1981.
6. I. Vresk: Osnove urbane geografije, ŠK, Zagreb, 1977.
7. N. Kljušev: Teorija i politika ekonomskog razvoja. Ciljevi, indikatori i faktori razvoja. Knjiga prva (Drugo prerađeno izdanje), NIRO, »Književne novine«, Beograd, 1982.

Resumé

LA TACHE DE L'ENSEIGNEMENT DE LA GEOGRAPHIE DANS LE BUT DE LA PROTECTION DE L'ENVIRONNEMENT

Asllan Selmani

Chaque jour de plus et plus, dans le monde entier et chez nous, se présente l'étude du problème de l'environnement géographique, c'est adire d'environnement changé par l'active de l'homme. C'est déjà présent dans les programmes de école réformes de l'éducation moyenne Cette tache doit être réalisée premièrement par la géographie comme une discipline d'enseignement et en général, par la géographie somme la science et l'expérience d'environnement, qui étudie les éléments naturels et sociale dans leur unité dialectique.

Toutes les quatre spheres sur la Terre e sont pollués, l'augmentation démographique grandit, ainsi que le proces de la urbanisation. Toutefois, beaucoup de ces problemes peuvent être résolus et c'est déjà en cours dans le monde et chez nous. Naturellement la formation moderne des élèves et des étudiants contribuera à l'avancement et la protection de l'environnement dans lequel l'homme vit et travaille.

za nastavno sredstvo ne treba od njega tražiti više nego što on može da daje. Nastavni film ne zamenjuje nastavnika. On je samo dobar instrument u njegovim rukama, a taj instrument i koliko da je savršen i uspešan neće dati najboljih rezultata ako i kvalitet onoga koji upravlja njime ne bude na određenoj visini. Čas na koji se koristi nastavni film treba da uveća aktivnost učenika da razvija kod njih ostale psihičke procese. Nastavni film se ne može upotrebiti sa ciljem da se čas »sažvaće« i na taj način oslobodi nastavnika od svakog napora da misli i radi ili da zameni njegove slobodne inicijative. U rukama nastavnika on treba da uveća efekat u nastavnom radu i da pobudi veće interesovanje za te nastavne sadržine kod učenika, a ujedno osposobi za

samostalno percipiranje bitnih elemenata pri donošenju pravilnih zaključaka.

Pedagoško-psihološke vrednosti nastavnog filma sastoji se u tome što on ne priznaje prostorna i vremenska ograničenja. Na njemu možemo i videti kao i čuti simljena iskustva sa svih strana sveta. Svako učenici nisu u stanju da se penju na Himalaje, Kordiljere, Alpe, da posete unutrašnjost Amazonije, Afrike, Australije ili da posete piramide u Egiptu. Svi mi nismo u stanju da posmatramo, odnosno istraživati Mesec i ostala nebeska tela kroz teleskop ili da istražujemo krvotok kroz organizam nekih životinjskih vrsta. Sve to nam omogućava nastavni film ne samo videti, no i doživeti. On je u stanju da angažuje povišeno zanimanje i interesovanje kod učenika do maksimalne granice i da dovede prošlost i sadašnjost u učionicu. Nastavni film najbolje odgovara dečjoj psihi. Dete misli intenzivno i hoće svet da otkrije odjedanput. Ono voli ilustracije i slike, no još više kad su te ilustracije žive i u pokretu.

Nastavni film je nezamenljiv za formiranje materijalističko-dijalektičkog pogleda na svet. Savremena nastava u školi traži da buduće generacije raspolazu određenim znanjima o određenim zakonitostima koje postoje u prirodi i društvu, savremenoj proizvodnji kao i primena rezultata nauke u različitim područjima društvenog života pri čemu se dobija i određen pogled na svet. Nastavni film pomaže pri shvatanju apstraktnih odnosa. On je odlično sredstvo u borbi protiv verbalizma i formalizma u nastavi geografije. Njegovom primenom se proučavaju kompleksno geografske objekte i pojmove. Nastavna sadržina postaje dinamična, lakša i interesantija. Dobar nastavni film skraćuje duga, mučna i verbalna izlaganja nastavnika geografije. Film je nastavno sredstvo koje geografsku nastavu može značajno izmeniti, a to se postiže ako je ono permanentno sredstvo u rukama nastavnika geografije. Na taj način ne samo što bi se nastava osavremenila već i didaktička efikasnost i funkcionalnost nastavnog filma postala bi izvanredno velika. Nastavni film je realniji u prikazivanju stvarnosti jer je prikazuje u stalnom pokretu i promeni, a ujedno može da ubrza, uspori ili zaustavi vreme.

U nastavi geografije koristi se crno-beli, u boji, nemi i zvučni film. Od gore pomenutih zvučni film je najefikasnije audovizuelno sredstvo, jer utiče i na čulo sluha, a najčešće ima muzičku pratnju, prirodne zvukove i šumove. Geografski nastavni filmovi imaju različito vreme trajanja od 10, 15, 20 i 30 minuta, a prema sadržini teme koje obrađuju postoje nastavni filmovi sa regionalnom tematikom i obrađuju veću ili manju prostornu jedinicu, predmetni geografski filmovi koji prikazuju jedan konkretan geografski objekat i nastavni filmovi koji prikazuju proces u proizvodnji. Nastavni filmovi su pretežno srednje ili kratkometražni, koji su najčešće snimljeni na 16 mm filmu. Danas se sve više koristi 8 mm film poznati pod nazivom *element* film kao i *Super-8* film. Ovi filmovi su smešteni u kaseti i projiciraju se pomoću malog kinoprojektora, a rukovanje je veoma jednostavno. Projiciranje *Elementi* filmova traje oko 5 minuta i oni su isključivo nemi filmovi koji mogu da se ponavljaju više puta.

Upotreba nastavnog filma u nastavi geografije ima za cilj da se što više nauči za kraće vreme i da

što duže ostane u sećanju učenika. On pomaže nastavniku u nastavno-vaspitnom radu kao i učenicima da se što lakše orijentisu u životu. Prednosti filma treba da se iskoristiti u nastavi geografije, jer njegov kulturni i idejno-vaspitni element se ničim adekvatno ne može zameniti.

b) Televizijske emisije u nastavi geografije

Televizijske emisije su najmodernije i najsuvremenije audovizuelno sredstvo za unapređenje nastave geografije. Televizija redovno daje brojne emisije koje geografskim sadržajem omogućuju svesno posmatranje i posmatranje i spontano sticanje znanja. Više od dvadeset godina televizija emituje školske emisije kod nas, a njihov efekat je veći zato što su na programu u prepodnevnom i popodnevnom časovima. Ovo je tim bolje što učenik ima mogućnost da vidi dva puta jednu emisiju i to za vreme nastave neposrednim rukovođenjem nastavnika i za vreme reprize te emisije kod kuće. Na ovaj način učeniku se omogućava da se bolje upozna sa sadržajem te emisije i da nadoknadi ono što je na poretkodnom času propustio. Pored domaće emisije televizija daje vrlo zanimljive i naučno-popularne inostrane emisije koje imaju veliki doprinos u nastavi geografije. Te emisije su interesantne i za starije osobe i spadaju u najgledanije serije za mlade i odrasle.

Najznačajnije emisije školske televizije su TV-filmovi i televizijske studijske emisije. TV filmovi su dinamične prirode i pobuđuju veliko interesovanje kod učenika, a osobito kad se radi o jednoj manjoj ili većoj regiji ili kad se daje flora i fauna ekvatorske, tropske, pustinske ili polarne oblasti.

Televizijske studijske emisije predstavljaju posebno pripremljen i emitovan čas iz geografije gde paralelno sa nastavnikom deluje i TV-nastavnik. On iz TV studija rukovodi i organizuje čas, postavlja pitanja, opisuje, daje uputstva i stvara problemske situacije. Međutim iako ovi časovi mogu da dostignu najviši nivo ne mogu da zamene redovne časove geografije, jer TV nastavnik nema povratnu informaciju, a slabiji učenici nisu u stanju svaki put da prate sadržaj cele emisije koje su rađene na nivou prosečnog razreda, niti pak da rešavaju ubačene zadatke koji brzo nestaju na pokretnim slikama. Uzeto u celini školska televizija dopunjuje, obogaćuje, oplemenjuje, unosi dinamičnost i pomaže u nastavi geografije, ali ne umanjuje obrazovnu i vaspitnu logu razrednog nastavnika. Primena televizijskih emisija zahteva detaljne pripreme nastavnika koji obuhvataju najčešće upoznavanje sa sadržajem emisije, pripremanje dopunskih materijala i nastavna sredstva, snimanje emisije na traku, pripremanja učenika za gledanje emisije i dr. Za vreme emitovanja emisije učenici mogu da zabeleže neke pojedinosti, a nastavnik da ih usmerava da obrate pažnju na suštinske stvari što je i krajnji cilj te emisije. Po završetku emisije nastavnik vodi razgovor, razjašnjava nejasne delove, zapisuje na tablu sadržajne elemente, vrši dopunu i vrednuje.

I pored brojnih prednosti televizijske emisije još nisu na odgovarajućem nivou u nastavi geografije, a razlog za to je što traže veću angažovanost nastavnika, potrebnu stručnu literaturu, metodsku pripremljenost, oragnizacionu snalazljivost i dr.

c) Mere za unapređivanje sadašnjeg stanja

Nastavni film kao i televizijske emisije i pored brojnih prednosti kao savremeno sredstvo za unapređivanje geografije malo su prisutni u nastavno-vaspitnom procesu. Jedan od uzroka tome su su nedovoljno opremljeni kabineti. Nastava se izvodi još u klasičnim učionicama koje služe i za ostale predmete. Na ovom planu potrebno je uvesti kabinetsku nastavu tamo gde je nema, a isti da služi isključivo za izvođenje nastave geografije.

U mnogim školama nema projekcionih aparata, a zbog kvarova određenih delova jedan deo ovih aparata ne radi. Zbog neažurnosti u otklanjanju nedostataka čeka se više meseci pa i godina dana dok se aparat osposobi u ispravno stanje. Ovde bi trebala u buduću što veća inicijativa samoupravnih organa škole kao i direktora da se što brže aparata osposobi za nastavu. Pomoć koju daje besplatno za otklanjanje kvarova i rezervnih delova Zavod za kulturno-prosvetni i nastavni film Skopje nije dovoljno iskorišćena, a mnoge škole i ne znaju za to. Zato je potrebno proširiti saradnju sa ovim Zavodom koji uvek rado prihvata. Saradnja bi se proširila i na područje pozajmljivanja nastavnih filmova sa kojim Zavod raspolaže. Na svaki poziv škole Zavod je spreman da dođe u svako vreme i da prikaže pred učenicima nastavni film po izboru.

Većina škola ma 16 mm kino-projektor koji su dobili kao dar Narodne tehnike za pokazane aktivnosti. Međutim iako su ispravni oni ne stoje u kabinetu geografije gde bi najracionalnije bili iskorišćeni već se nalaze na drugom mestu i s njima rukovode nastavnici opšte-tehničkog obrazovanja, dok su nastavnici geografije neosposobljeni da rukuju sa njima. Zato je potrebno što hitnije osposobiti nastavnika geografije da rukuju ovim aparatom.

Mnoge škole raspolažu jednim, a druge sa dva i više televizora. No najčešće televizor stoji u nastavničkoj kancelariji ili u školskoj biblioteci gde su i najmanje iskorišćeni. Svakako mesto televizora u kabinetu geografije više bi odgovaralo jer bi se maksimalno iskoristio pri emitovanju školskih emisija.

Postoji i subjektivni odnos nastavnika prema filmu i televiziji koji kao nastavna sredstva traže brižljive pripreme, tehničko znanje i metodu snalžljivost. Zato i nastavnik ima odbojan odnos prema njima. Na ovom planu potrebna je veća aktivnost prosvetno-pedagoške službe koja bi preko raznih seminara i savetovanja ukazala nastavnicima veliki značaj upotrebe ovih savremenih sredstava, a na taj način nastavni film i televizijske emisije našli bi dostojno mesto u nastavi geografije.

Summary

THE USE OF TEACHING FILMS AND TV PROGRAMS IN GEOGRAPHY TEACHING

Georgi Pavlovski

The teaching films have still not found their place in geography teaching in spite of their great advantages specially in pedagogical and psychological values that recognize no space and time limits. We can watch and listen to experiences from all over the world. The teaching films are the best means in the struggle against teaching verbalism and formalism. A good teaching film shortens long, boring and superficial lectures of geography teachers and is irreplaceable in forming the dialectic and materialistic view.

The teaching films and TV programs feature dynamism and arouse great interest when showing flora and fauna at the equator, tropic, desertor polar zones.

But, besides their great benefit, the teaching films not achieved as yet the necessary in the geography teaching, the reason being a requirement of a rather intensive engagement of the teacher, provision of relevant literature, proper methodology, as well as organizing abilities and resourcefulness.

Literatura:

1. K. Gjere: Metodika nastave geografije, Novi Sad 1982. god.
2. A. Aleksovska: Primena filma u nastavi, Mlad Učitelj, 1961 god. Skopje.